

Владан Перишић

Савиндан

Билећа 2025.

Уважене узванице, драги поштоваоци св. Саве,

уобичајено је да се у приликама попут данашње истакне да је Св. Сава родоначелник српског духовног наслијеђа или традиције. А *шта* је то духовно наслијеђе? И *како* се оно наслијеђује? Оваје морамо добро застати и удубити се да бисмо схватили да *духовно наслијеђе није исто што и материјално наслијеђе*. Кад наслиједимо нешто материјално (кућу, њиву, пашњак, ауто и сл) оно је силом закона одмах наше и можемо га несметано користити. Међутим, духовно наслијеђе је нешто сасвим другачије. Тотално другачије. Јер, његова специфичност је у томе што се не насљеђује онако како се насљеђују куће или њиве, брда или долине, тј. простом констатацијом чињенице крвне или националне везе. Тако нпр. данашњи Срби могу од ранијих Срба наслиједити неке територије, села и градове, или неке грађевине, нпр. цркве и манастире, простим континуитетом државе или Цркве. Али са духовним насљеђем уопште није тако. Да би се нпр. наслиједила српска средњевјековна књижевност, није довољно да само будемо Срби па да је називамо нашом. Оно без чега она не може бити наша јесте намјерна и свјесна активност њеног проучавања, анализирања, стручног издавања оригиналних дјела и превода, читања и разумијевања итд. итд. Дакле простом чињеницом што је неко Србин он не може сматрати да је та књижевност његова, ако о њој не зна ништа, ако ништа није прочитао и још мање разумио. Према томе, *једино* свјесним усвајањем и разложним опредјељењем за баш оне духовне вриједности које та књижевност промовише, или у складу са данашњим благоданом за оне вриједности за које се залагао св. Сава (а не за оне за које ми мислимо да се залагао), а потом и трудељубивим *непрестаним* радом на њиховом разумијевању, продубљивању и развијању, оно што насљеђујемо духовно може заиста бити наше. Иначе не. Другим ријечима, *ми не можемо бити насљедници св. Саве само зато што смо као и он Срби. То ни из далека није довољно.*

Зато, ако би којим случајем неки други а не ми проучавали, прихватили и развијали мисли св. Саве, онда би они били његови насљедници, а не ми. Зато што духовно наслеђивање не иде преко крви и тла, него, као што му име и каже – преко духа. Отуда, ако духовни наследници желимо да будемо ми, онда нипошто није довољно само да папагајски понављамо како је св. Сава основао нашу цркву (као да није много важније то што су Срби били хришћани вијековима прије њега) и да неизоставно додајемо како данас треба да се определијемо за светосавље и Светосавску цркву. Већ сам такав начин говора нас одаје. Он свједочи да ми о св. Сави не знамо заправо ништа. Да знамо, знали бисмо да *Црква не може бити светосавска. Црква је само и једино Христова*. И сам св. Сава није био члан некакве Светосавске цркве, нити је основао Светосавску цркву, него је, заједно са другим хришћанима, припадао цркви Христовој. И за

другу нити је знао нити је хтио да зна. А то зато што му нација није била испред и изнад хришћанства. И то је нешто што бисмо *морали* научити од њега. За његову духовну ширину *нација му је била преуска, јер је био хришћанин*. За њега је *Исус Христос био изнад свих нација*. Он није, попут неких који се памећу а и скромношћу баш и не могу похвалити, сматрао да су Срби некакав „небески народ” који је вреднији или бољи од осталих. То сматрају данашњи јефтини српски националисти који св. Саву неоправдано присвајају (боље рећи: отимају) и злоупотребљавају за своје површне, уско националне, често профитерске, а понекад и прилично мрачне циљеве. У томе им се св. Сава сасвим сигурно не би придружио.

А они то говоре и у складу са тим, нажалост, поступају зато што не разумију какво је хришћанско значење традиције, па зато не могу схватити ни какав је смисао наслеђа које баштинимо од Св. Саве. Јер сваки је народ и свако царство кроз историју брижљиво његовало сопствене традиције, постављајући притом баријере према другима. То правило је важило за све културе. Али, важило је само до оваплоћења Божијег у Исусу Христу. Он је у тој ствари направио прави преокрет. Преокрет из коријена. Јер Исус је створио нову врсту заједнице која се пружа преко поменутих баријера, преко традиционалних граница културе, пола или етничког, језичког и друштвеног груписања, што је до тада било незамисливо. Као што је, нажалост, онима који нису упућени у тајну Цркве то незамисливо и данас. Васкрсли Исус ствара једну нову породицу којој идентитет даје он сам. И само он. Искључиво он. Сада Исус који је божанска истина постаје *онај којим се мјере све традиције и сви обичаји*. Па онда и српска традиција и српски обичаји. Захваљујући том Исусовом преокретању критеријума, Св. Кипријан Картагински је с правом могао да каже: „Обичај без истине није ништа друго до древна заблуда”. Дакле од Христа па надаље, *нису традиције и обичаји критеријум истине, него обратно: истина је критеријум традиција и обичаја*. Шта то значи? То значи прво да је истина светиња, јер као хришћани прихватимо да је сам Исус Христос истина („Ја сам истина”). Друго, међу оним што је сачувано у традицији само нешто ће остати Свето Предање, које се због тога не смије мијењати, а све остало ће бити или просто нека обичајна традиција која може бити и оваква и онаква, потпуно небитно каква и подложна промјени. Дакле ако је некада давно било онако, након Христа може а можда и мора бити другачије. Битно је да се људске традиције никако не смију помијешати са Светим Предањем, јер се оне могу сасвим слободно мијењати и прилагођавати савременом друштву или чак сасвим одбацити, а да при том Свето Предање не буде угрожено. И треће, међу људским традицијама од овога свијета, па тако и међу нашим српским, постоје и ствари које не само да треба одбацити, већ их се штавише мора и стидјети, додуше само ако су нам Исус и његова истина, односно *његова традиција*, на првом мјесту.

Јер, уколико се руководимо Христовим начелима, у традицију и историју не можемо ићи као у самопослугу па одабирати само оно што нам се свиђа, а оно што нам не иде у прилог

препуштати забраву. Напротив, морамо се сјећати и онога што нам не служи на част како бисмо младе генерације учили да смо и ми, као и сваки други народ, кроз историју чинили и добро и зло. Примјера ради, не можемо се сјећати само Сретењског устава (1835) који у ставу 118 каже да који год роб ступи на тле Србије постаје слободан човјек (јер у Србији с правом не треба да буде робова него само слободних људи). А не сјећати се нпр. троструког убиства у Народној скупштини краљевине СХС (1928) када је један српски посланик убио три хрватска, што је имало катастрофалне посљедице. Прво, троје људи је убијено и то у скупштини, чиме су непоправљиво нарушени ионако крхки српско-хрватски односи. Друго, то је убрзало стварање усташког покрета који ће касније скривити ужасне злочине. И треће, послужило је као изговор за увођење диктатуре. То је било прије готово једног вијека. А да не помињем још срамотније масовне егзекуције разоружаних заробљеника из новије историје. Морамо, дакле, памтити и догађаје првог типа, на које треба да смо поносни (на поменути члан Сретењског устава о непостојању ропства у Србији могао би бити поносан сваки народ на планети). Али не смијемо забораваљати ни догађаје овог другог типа којих треба да се стидимо. Само тако ћемо показати да нам је истина важнија од лажи која нас анестезира и чини нехуманима. Зато младим нараштајима морамо објаснити да исто тако као што на оно што смо учинили добро треба да будемо поносни, тако и на оно што смо учинили погрешно и зло треба да гледамо са стидом, жаљењем и искреним кајањем. То је једини начин да заиста будемо Христови. Штавише, то је једини начин да заиста будемо људи.

Вратимо се сада предању о св. Сави да бисмо се увјерили како ни у његовом случају ствари не стоје онако како то обично замишљају површни српски националисти. Како то знамо? Између осталог и тако што у овој ствари вјерујемо св. Николају Велимировићу. Не морате га послушати у неким другим стварима, али о св. Сави би требало. Ево, дакле, како је један српски светац објаснио другог. А тиме и духовно наслеђе св. Саве. О св. Сави он каже: „Уносио је мир међу све балканске народе”. Пазите: „уносио је мир”, а не подозрење, неистине, сплетке, непријатељство и коначно рат. Другим ријечима, св. Сава је био миротворац. А за миротворце сам Исус каже да су то „синови Божији”. Већу почасти од тога да буде „син Божији” човјек не може добити. А ми? Уносимо ли мир међу балканске народе? Врло је једноставно: ако не уносимо онда нисмо Савини миротворци, него сатанини ратни хушкачи.

И наставља Николај: „Радио је на добру свих”. Свих, а не само Срба. Него и свих балканских народа. А ми? Радимо ли, поред Срба, и на добру Хрвата, Бошњака, Албанаца и других? Врло је једноставно: ако не радимо онда нисмо Савини, него сатанини. Погледајте колико је ово важно. Погледајте колико ово мијења наше уобичајене заблуде о св. Сави. Сада јасније видимо да св. Сава сигурно није наш самим тим што смо Срби. Да би заиста био наш, морамо и ми бити његови. А то значи слиједити га у ономе што је радио. Дакле, *мирио завађену браћу*,

уносио мир међу све балканске народе и радио на добробити свих. Ако и ми то исто радимо, али не лицемјерно и површно, него искрено и постојано, *тек онда* је св. Сава наш. И *тек онда* смо ми његови духовни насљедници. Врло је једноставно: ако то не радимо, онда није наш него оних који раде то што је он радио. У том случају су они, а не ми, његови духовни насљедници. Увиђате ли сада разлику између материјалног и духовног насљеђа? Код материјалног не морамо радити ништа да бисмо били насљедници. А код духовног морамо искрено радити оно што је радио и онај чији духовни насљедници желимо да будемо.

Слободни смо људи и сами бирамо: хоћемо ли само понављати заводљиве идеолошке фразе о неком „небеском народу” и „светосавској цркви”, или ћемо заиста бити Христов народ који шири мир, љубав и суживот са свим, а нарочито сусједним, народима. Са овим у вези св. Николај додаје да је св. Сава управо због ширења мира (а не непријатељства и рата) и бриге о свима (а не само о свом народу) „био поштован и вољен од свих Балканаца.” Не, дакле, зато што се изборио за аутокефалну цркву (што не мора бити мала ствар), него зато што је „уносио мир међу балканске народе” и зато што је „радио на добробити свих” (што је свакако неупоредиво већа). А да ли ћемо ми слиједити св. Саву и радити што и он, одговор на ово питање мора дати свако за себе. Но, ако се определијелимо да идемо Савиним путем, онда то морамо показати не само празним ријечима, него својим дјелима, у свом животу. То је једини начин да постанемо духовни насљедници св. Саве. Јер *ми начином на који живимо показујемо у шта вјерујемо.* Све друго је само заваривање. Или самозаваривање. Које нас као народ скупо кошта. И због чега сам св. Сава може само да бескрајно тугује.

Ако нам све ово још увијек није довољно, послушајмо шта још о св. Сави има каже Св. Николај: „Св. Сава је мирио Србе са њиховим сусједима”. А ми кажемо да желимо да будемо насљедници и настављачи св. Саве. А ко од нас мири Србе са њиховим сусједима – Хрватима, Бошњацима, Албанцима итд.? Ако је вјеровати св. Николају, а ја му у овоме вјерујем, св. Сава би то данас, да је на нашем мјесту, радио. А ми? Ми готово непрестано тражимо непријатеље под изговором да непријатељи у ствари траже нас. Па ако их не нађемо, онда их измишљамо само да бисмо стално држали народ у стању непријатељства према другима. Св. Сава је, чули смо од другог свеца, радио све обрнуто. То је сигурно много теже, много захтјевније, много изазовније, али је дефинитивно и много хришћанскије и Богу милије. Људи Цркве, хришћани, не слушају политикантске букаче и хушкаче у својим редовима, него слушају Христово јеванђеље и иду у сусрет помирењу и новом, љепшем и Богу милијем суживоту са другима, а нарочито са сусједима. Право питање је у ствари, да ли ми желимо да се свидимо људима (поготово неуким и острашћеним) или Богу?

И на крају св. Николај каже о св. Сави и следеће. А то следеће објашњава све претходно: „Он је српском народу дао хришћанску душу”. Шта то значи? То значи да је тијело без душе мртвац, леш. А то опет значи да је *српство без хришћанства мртвац или леш.* Безвриједна

тјелесина. *Онолико колико је душа вреднија од тијела, толико је хришћанство вредније од српства.* То каже св. Николај. И вели да и св. Сава то каже. А ако су ова два свеца у праву, онда ако желимо да се нечим дичимо, то никако не може бити српство, него једино хришћанство. Јер, Срби смо *случајним* рођењем, а хришћани смо *слободном* одлуком. При том, иза српства које нас затрпава поменутиим фразама стоји испразни национализам. А иза хришћанства стоји лично Исус Христос. Не постоји, дакле, ни зера, ни трунчица сумње шта је вриједније, вјечније и божанскије. Крштењем у Христа ми у српству више не можемо гледати никакву посебну вриједност која нам даје идентитет. Узето само по себи српство (као и свака друга нација) нити је добро нити је зло. Добро или зло му долази од онога чиме се надахњује и што га оживљава, што му као тијелу даје душу, што му даје идентитет. Ако је то идеологија мржње према другим народима и заваде са њима, онда је оно зло. А добро је онда ако је то што му даје идентитет хришћанство које собом носи мир Божији, љубав према свима (па и према непријатељима), самилост, истинољубивост и правдољубивост. Укратко: *вриједност српства је у хришћанству*, које су Срби у једном тренутку своје историје на њихову срећу прихватили. Или то исто Николајевим ријечима: вриједност је у души која је оживјела тијело. Према томе, послушајмо у овоме св. Николаја и св. Саву и немојмо се више хвалисати тиме што смо Срби (пошто је то испразно и бесмислено), него само тиме што смо хришћани. Јер, све врлине и све што је у српству за хвалу припада јеванђељу Христовом. А српству само онда и само онолико колико те врлине оно искрено прихвати и свакодневно спроводи у реалном животу. Овако ствари стоје ако слушамо Св. Николаја и св. Саву. А да ли ћемо слушати њих или оне малобројне али бучне идеологе токсичног српског национализма нека свако од нас одлучи за себе.

И да закључим. Св. Сава је рођен као Србин, и то као српски принц, али му то није било довољно него је одабрао да постане и остане хришћанин. Напустио је српски двор да би пригралио хришћански манастир, јер је више врлине нашао у Цркви (иако несавршеној) него у држави (далеко несавршенијој). У њему се временом умањивао принц (тј. жеља за владањем над другима), да би могао да расте монах (тј. жеља за служењем другима). Умањивао се Србин, да би могао да расте хришћанин. Умањивао се ратник, да би могао да расте миротворац, који је, како смо чули, мирио све балканске народе, због чега је од свих њих био вољен. Одабрао је уски пут који не води ка владању, него ка служењу другима. Који не води ка богатству, него ка врлини. Не ка нацији, него ка Христу. Не ка рату, него ка миру. Дакле, пут који је слободно изабрао св. Сава је кристално јасан. На сваком од нас је да изабере свој. Оно, међутим, што неће бити могуће је да изаберемо пут супротан од Савиног, а да се позивамо на њега. То би било и историјски нетачно и морално недопустиво. Зато вас од свег срца молим да ипак изаберемо свакако тежи али Богу далеко милији Савин пут изградње љубави, мира и искрене сарадње са свим, а нарочито са сусједним народима. Тачно је да је то узак и трновит пут, као уосталом и сви Христови путеви, али апсолутно једини који обећава да ће нас св. Сава у Царству Божијем дочекати као своје.